

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ НАРАТИВНИХ ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Мохнач Л.Ю.,

*студентка кафедри психології,
ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна,
e-mail: mokhnachly@krok.edu.ua*

Сингаївська І.В.,

*к.психол.н., доцент, директор ННІ психології,
ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК", м. Київ, Україна,
e-mail: irinas@krok.edu.ua
ORCID:orcid.org/0000-0001-6802-0081*

Проблема самоідентифікації в сучасній Україні зумовлює необхідність дослідження формуючих чинників ідентичності, які зазнали значного впливу у період до незалежності. Одним з таких чинників є наратив, відновлення неперервності та достовірності якого стає для українців важливою задачею як на особистому, так і на національному рівнях. Усвідомлення ролі наративу у формуванні ідентичності особистості сприятиме розумінню причин внутрішньо особистісних конфліктів та способів їх переосмислення і вирішення.

Перед нами стояло завдання здійснити теоретичний аналіз понять ідентичності особистості та наративу, а також впливу наративу на формування ідентичності особистості.

За словами Ф. Джеймсона, наратив – це центральна функція або приклад людського розуму. Ж.-Ф. Ліотар називав нарацію «найбільш істотною формою звичайного пізнання» [1]. "Наративний поворот" М. Крайсворта в кінці ХХ ст. охарактеризувався тлумаченням наративної природи різних форм знання. Якщо структуралізм пояснював, як конструюються тексти, то "наративний поворот" додав уявлення про детермінованість свідомості мовними стереотипами часу.

Й. Брокмейєр і Р. Харре визначили наратив як підвид дискурсу, заперечуючи його як опис певної онтологічної реальності, зазначивши, що локальний репертуар наративних форм особистості переплітається з більш широким культурним набором дискурсивних порядків, які визначають, хто, яку історію розповідає, де, коли й кому [2].

Отже, наративи за своєю природою мають дискурсивний статус. Аналіз наративу показує, що завдяки останньому люди здатні усвідомити, ким вони є, оскільки це міститься в наративних описах самих себе. Він також є методом дискурсу, за його допомогою відбувається організація переживання соціального, біографічного часу, де одиничні події переходять в дещо ціле [3].

І. Троцук називає наступні функції наративу з точки зору організації та упорядкування життєвого досвіду: упорядкувальну, інформувальну, переконуючу, розважальну, трансформуючу та темпоральну [4]. На думку В. Шмідта, історія створюється шляхом відбору певних елементів та їх властивостей за релевантністю, значущістю для тієї конкретної історії, яку людина збирається оповісти [5].

Н. Чепелева розглядає наративізацію як перетворення плинного життя у долю – шляхом його осмислення, надання цілісності та завершеності певному його відрізку. Дослідниця розглядає особистість як автора, оповідача та дослідника власного життя, яка намагається віднайти у ньому сенс та порядок. Оформлюючи досвід у наратив, особистість структурує досвід та отримує можливість усвідомити усі його аспекти і привласнити, включивши до свого внутрішнього світу. З огляду на те, що наративізація не лише упорядковує життєвий досвід людини, а є підґрунтям розвитку особистості, авторка виділяє наступні функції наративу: смислоутворювальну, конституювальну, розвивальну та захисну [6].

Одним зі змістових видів наративу відповідно до тематики і сфери його функціонування є сімейний наратив як сукупність досвіду всієї сім'ї, включаючи попередні покоління, сімейні історії, які впливають на її членів зараз, а також сімейні установки, міфи, казки, що є частиною мовної сімейної культури. За словами Е. Stone, сімейні історії виконують три важливі функції: підкреслюють особливі якості членів родини; вчать їх методам опанування проблем та успіхів; допомагають людині сформувати власну ідентичність. Тобто, в сімейному наративі передається набута протягом багатьох поколінь інформація, яка допомагає членам родини переживати та усвідомлювати життєві події, і таким чином оволодівати життєвою подією та власним внутрішнім світом [7].

На думку авторів наративної психології та психотерапії (Дж. Брунер, Т. Сарбін, М. Уайт та ін.), на формування ідентичності та Я людини впливають оповіді й наративи, засвоєні та прийняті нею в минулому, а також історії, які людина активно формує і створює в теперішньому. Наприклад, згідно з поглядами англійських дослідників Л. Філіпс та М. Йоргенсен, Я не формується раз і назавжди, Я людини перебуває в постійному процесі конструювання упродовж усього її життя через участь у наративних і дискурсивних практиках у соціальній взаємодії [8].

За словами В. Чернієнко, ідентичність особистості, як патерн, як безперервність і тотожність самій собі уявляється людиною, то поняття «ідентичність» не може бути синонімом поняття «визначеність». Людина є істотою незавершеною – *corula mundi* (творцем себе). Людина екзистенційно невизначена [9].

Дж. Фрідман та Дж. Комбс звертають увагу на те, що за допомогою наративу особистість здатна переживати нові уявлення про себе, нові можливості у взаємостосунках та нове майбутнє. Навіть якщо події вже давно минули й були висловлені особистістю в розповідях чи наративах раніше, оповідь тут і зараз має свої функції, як-от: надання смислу та значення певним подіям, усвідомлення їх впливу на своє життя, інтерпретація, осмислення, переживання подій [10]. Таким чином, смисл оповіді про подію зовсім не в суб'єкт-об'єктних процедурах.

В психологічній практиці наративні психотехнології інтегровані у більшість психотерапевтичних напрямків (психоаналіз, гештальт-терапія, юнгіанський аналіз, логотерапія та ін.) та методик. Зокрема, казкотерапія заснована на

знаходженні людиною свого відображення у героєві казки, прожитті історії разом з ним і знаходженні виходу через свого «пораненого цілителя» [11].

Наратив є невід'ємною частиною та одним з ключових чинників формування ідентичності особистості. Відновлюючи достовірність та безперервність наративу (сімейного, національного), поглиблюючи його деталізацію, особистість може з'ясовувати нові аспекти своєї ідентичності. Тим самим вона може вирішувати власні внутрішньоособистісні конфлікти, оволодівати власним внутрішнім світом та корегувати взаємини з навколишнім світом.

Список використаних джерел:

1. Porter, Abbot H. (2008). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge University Press. с. 1-3.
2. Брокмейер И. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы / И. Брокмейер, Р. Харре // *Вопросы философии*, 2000. № 3. с. 29-42.
3. Дьяковська Г. Наратив як складова дискурсивної реальності / Г.Дьяковська // *Схід. Філософські науки*, 2017. № 5 (151). с. 70-72.
4. Троцюк И.В. Теория и практика нарративного анализа в социологии / И.В. Троцюк // М.: Изд-во РУДН, 2006. 207 с.
5. Шмидт В. Нарратология / В. Шмидт // М.: Языки славянской культуры, 2003. 389 с.
6. Чепелева Н.В. Особистість як оповідач історій / Н.В.Чепелева // Ніжин: Вид-во Ніжинського державного університету ім. М.Гоголя, 2018. с. 7-23.
7. Кресан О. Д. Психологічні особливості переживання та усвідомлення особистістю життєвих подій : Автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.01 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / О. Д. Кресан. К., 2017. 22 с.
8. Филлипс Л. Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / ЛуизаДж. Филлипс, Марианне В. Йоргенсен ; [пер. с англ. – 2-е изд., испр.] Х. : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2008. 352 с.
9. Чернієнко В.О. Ідентичність як концепт // *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2017. Вип.49. с. 157-175.
10. Фридман Дж. Конструирование иных реальностей: истории и рассказы как терапия / Джил Фридман, Джин Комбс ; [пер. с англ. В. В. Самойлова ; под ред. М. Р. Гинсбурга]. М. : Независимая фирма «Класс», 2001. 368 с.
11. Сингаївська І. В., Даренська К. О. Особливості терапевтичної роботи з посттравматичними проблемами методом казкотерапії / Сингаївська І. В., Даренська К. О. // *Правничий вісник Університету «КРОК»*. К.: Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Вип. 30. 2018. с. 175-182.